

Vårdlagar och deras tillämpning

CHRISTER BOOK är specialistsjuksköterska inom psykiatri och vårdlärare. Christer har lång klinisk erfarenhet, främst från psykiatri. Som vårdlärare undervisade han undersköterskor, mentalsköterskor och boendestödare i psykiatri.

Trygg vård och omsorg i regioner och kommuner

Alla som får vård och omsorg i Sverige ska bemötas av respekt och känna sig trygga och säkra. Vården ska hålla hög kvalitet och personalen ska veta vad de gör och ha god kompetens. Det finns flera myndigheter och lagar som säkrar att den här infrastrukturen fungerar som den ska.

Socialdepartementet lyder under riksdag och regeringen och har ansvar för frågor om hälso- och sjukvård och socialvård.

Under Socialdepartementet finns flera nationella myndigheter som ansvarar för olika delar inom hälso- och sjukvården. Till exempel Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Socialstyrelsen arbetar med att ta fram föreskrifter, kunskapsstöd och statistik om hälso- och sjukvård.

IVO har som uppgift att inspektera vårdverksamheter och utreda anmälningar enligt lex Maria och lex Sarah.

Regleras av sju lagar

Det är riksdagen som stiftar lagar som reglerar regional och kommunal vård och omsorg. Idag finns sju sådana lagar, bland dem:

- Hälso- och sjukvårdslagen, HSL
- Socialtjänstlagen, SoL (omfattar också LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade)
- Patientlagen
- Lagar om sekretess

TILLGÄNGLIG VÅRDKEDJA FÖR SVEN

Sveriges 20 regioner har ansvaret för att hälso- och sjukvården ska vara trygg och tillgänglig efter var och ens behov. Exemplet Sven visar hur det kan se ut.

Under några veckor har Sven, 66, känt sig allmänt nere. Vardags- sysslorna går trögt och han har tappat intresse för fotboll som annars brukar engagera honom. Sven inser att något inte står rätt till.

Sven ringer 1177 Vårdguiden som bland annat erbjuder rådgivning och information via telefon och en webbplats. Där får han rådet att söka sig till primärvården, alltså sin husläkare som är knuten till en vårdcentral.

Husläkaren bedömer att Svens problem inte kan hanteras på vårdcentralen. Läkaren skickar en remiss till specialistpsykiatri. Vårdcentralen erbjuder det som kallas första linjens psykiatri.

Sven vårdas nu inom regionen på en avdelning inom psykiatriens slutenvård. När han blir så bra att han inte längre behöver den vården är kommunen skyldig att ta över ansvaret enligt SoL, socialtjänstlagen, och LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Foto: Pexels

TYSTNADSPLIKTEN är till för att skydda patienten.

Patientsäker tystnadsplikt

De vårdenheter som har med patienter att göra ska arbeta med hög kvalitet och patientsäkerhet. Här ingår tystnadsplikten som ska skydda patienten. Det innebär till exempel att patienten bestämmer vilken information som får lämnas och till vem den får lämnas. Närstående får inte automatiskt ta del av hälsoinformation.

Om personal ska prata om patienten ska det ske i avskilda rum med stängd dörr. Samtalet omfattar bara personal som behöver information om patienten för att kunna utföra sitt arbete.

”När det gäller tystnadsplikt är det viktigt att inte sprida information mer än absolut nödvändigt. Här vill jag varna personal som sitter och pratar om vårdtagare på offentliga platser, som caféer eller spårvagnar. Min erfarenhet är att många människor inte skiljer på sitt vardagsrum hemma och det offentliga rummet. Det är väldigt privat och intern information som sprids på platser där den inte hör hemma”, säger Christer Book.

TYSTNADSPLIK

- Är till för att skydda patienten.
- Patienten avgör vem som ska informeras och om vad.
- Informationen som delas ska vara nödvändig för vården.
- Informationen delas i stängda rum på vårdenheten.
- Bryta mot tystnadsplikt är straffbart.

UNDANTAG FRÅN TYSTNADSPLIK

Vid brottsmisstanke har personal skyldighet att svara på frågor från åklagare och polis.

ABSOLUT TYSTNADSPLIK

Begreppet absolut tystnadsplikt omfattar enbart präster och inte vårdpersonal.

LEX MARIA FÖR DET PÅGÅENDE KVALITETSARBETET

Lex Maria innebär en skyldighet att anmäla när något går snett i vården. Till exempel felbehandlingar eller rutiner som inte fungerar. Verksamhetens chef ska se till att IVO får kännedom om det som hänt. Det är en del av vårdens pågående kvalitetsarbete.

Bakgrunden till lex Maria var en vårdskandal på Maria sjukhus i Stockholm 1936. Fyra patienter dog efter att injicerats med rengöringsmedel i stället för bedövningsmedel inför en operation.

Tragedin orsakades av att rengöringsmedel förvarades i samma rum som mediciner. Händelsen anmäldes till dåvarande Medicinalverket (föregångaren till Socialstyrelsen).

Anhörigorganisationer viktigt komplement

Ordet patient kommer från latin och betyder den som lider. Vård betyder vaka över eller vakta. De här begreppen används inom regioner och syftar till en högre grad av omhändertagande än begreppet omsorg som används inom kommuner.

Omsorg innebär att vårdtagaren har en högre funktionsnivå än en patient, men ändå behöver hjälp. En biståndsbedömare i kommunen avgör individens behov av stöd och hur det kan mötas.

Det finns avtal med regioner och kommuner där också frivilligorganisationer ska ha sin plats. Till exempel anhörigorganisationer som är ett komplement till socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.

LEX SARAH VID BRISTER I KOMMUNAL VÅRD

Lex Sarah innebär en skyldighet att iaktta och anmäla sådant som inte fungerar i kommunens vårdverksamhet till IVO.

Upphovet till lex Sarah var undersköterskan Sarah Wagnert som 1997 arbetade på ett vårdboende i Solna utanför Stockholm.

Sarah Wagnert slog larm om att vårdtagarna inte fick hjälp med hygien och annat. Hon berättade om vårdtagare som ropade på hjälp men ingen personal kom.

Inledningsvis mötte Sarah Wagnert motstånd och blev själv ifrågasatt. Men hon stod på sig och hennes agerande ledde 1999 till lex Sarah som är det vardagliga namnet på 14 kap. 3 § i socialtjänstlagen.

Ramlagar

Socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen är målinriktade ramlagar vilket betyder att de innehåller övergripande mål och riktlinjer för socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Utdrag ur Socialtjänstlag (2001:453)

1 kap. Socialtjänstens mål

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människorna

- ekonomiska och sociala trygghet,
- jämlikhet i levnadsvillkor,
- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

4 kap. Rätten till bistånd

1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Lag (2021:159).

Utdrag ur Hälso- och sjukvårdslag (2017:30)

AVDELNING I. INLEDANDE BESTÄMMELSER

2 kap. Definitioner

1 § Med hälso- och sjukvård avses i denna lag

1. åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador,
2. sjuktransporter, och
3. omhändertagande av avlidna.

Lagen omfattar inte tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125).

4 § Med slutna vård avses i denna lag hälso- och sjukvård som ges till en patient som är intagen vid en vårdinrättning.

5 § Med öppen vård avses i denna lag annan hälso- och sjukvård än slutna vård.

6 § Med primärvård avses i denna lag hälso- och sjukvårdsverksamhet där öppen vård ges utan avgränsning när det gäller sjukdomar, ålder eller patientgrupper.

AVDELNING II. BESTÄMMELSER FÖR ALL HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

3 kap. Allmänt

1 § Målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.

Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården.

2 § Hälso- och sjukvården ska arbeta för att förebygga ohälsa.

INFORMATION:

www.riksdagen.se om lagar som styr hälso- och sjukvården

www.socialstyrelsen.se föreskrifter och allmänna råd, t ex SOSFS 2011:5 om lex Sarah

Så styrs *sjukvården i Sverige*, Sveriges kommuner och regioner, SKR www.skr.se

www.1177.se Vårdguiden

PSYK-E BAS

Faktabladet bygger på en föreläsning med samma namn. Föreläsningen ingår i Psyk-E bas, ett kompetenhöjningsprogram som ges som uppdragsutbildning vid Karolinska institutet.